

Struktura PKB państw o różnych poziomach rozwoju gospodarczego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Struktura PKB państw o różnych poziomach rozwoju gospodarczego

Źródło: dostępny w internecie: pexels.com, domena publiczna.

Pytani o zróżnicowanie rozwoju gospodarczego na świecie niemal automatycznie odpowiadamy „bogata Północ, biedne Południe” albo „uboga Afryka i Azja, zamożna Europa i Ameryka Północna”. Stosowanie takich uproszczonych schematów myślowych może być jednak mylące, ponieważ w każdym z tych regionów występują kraje o odmiennym poziomie rozwoju gospodarczego. Na przykład Australia należy do bogatej Północy razem z Mołdawią, a Republika Południowej Afryki jest częścią biednego Południa. Dlatego najlepiej przyjrzeć się konkretnym danym statystycznym i wskaźnikom ilustrującym kondycję gospodarek państw. Do powszechnie stosowanych mierników poziomu rozwoju gospodarczego państw należy wielkość produktu krajowego brutto (PKB) i jego struktura. Co dane te mówią o rozwoju gospodarczym krajów świata i jak kształtuje się wielkość i struktura PKB w zależności od poziomu rozwoju gospodarczego – tego dowiesz się, zapoznając się z e-materiałem.

Twoje cele

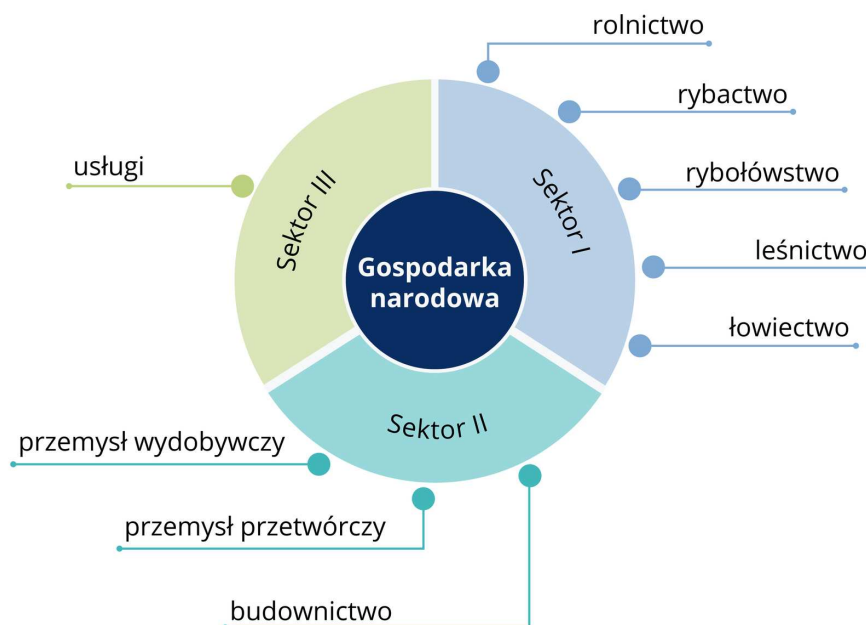
- Sklasyfikujesz rodzaje działalności gospodarczej według sektorów.

- Porównasz kraje o różnym poziomie rozwoju na podstawie ich struktury wytwarzania PKB.
- Wyznaczysz zależności między poziomem rozwoju kraju a jego strukturą PKB.
- Wskażesz regiony świata o zróżnicowanej strukturze PKB i uzasadnisz ich występowanie.

Przeczytaj

Gospodarkę narodową państw można podzielić najprościej na trzy sektory:

- [sektor I](#) – rolnictwo, rybactwo, rybołówstwo, leśnictwo i łowiectwo,
- [sektor II](#) – przemysł wydobywczy, przetwórczy i budownictwo,
- [sektor III](#) – usługi.

Podział gospodarki narodowej na sektory

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Czasem usługi dzieli się jeszcze na trzy grupy. Wówczas do sektora III zalicza się tylko usługi podstawowe, na przykład komunikację, handel, naprawy, usługi hotelarskie, gastronomiczne, bytowe czy gospodarkę mieszkaniowo-komunalną. Na [sektor IV](#) składają się m.in. usługi finansowe, bankowe, ubezpieczeniowe, reklama i obrót nieruchomościami. Natomiast [V sektor](#) stanowią na przykład: ochrona zdrowia, edukacja, badania naukowe, administracja, wymiar sprawiedliwości, sport, turystyka, policja i wojsko.

Jednak w tym e-materiale, ze względu na dostępność danych, zastosowano podział gospodarki na trzy sektory, traktując sektory III, IV i V łącznie jako sektor III.

Jednym ze wskaźników rozwoju gospodarczego państw i regionów jest produkt krajowy brutto (PKB), obliczany w różny sposób, np.:

- metodą wydatkową, która opiera się na założeniu, że PKB jest w przybliżeniu równy wydatkom wszystkich nabywców dóbr końcowych wytworzonych w ciągu roku,
- metodą dochodową, zakładającą, że wielkość PKB jest równa sumie dochodów wszystkich właścicieli czynników produkcji,
- metodą produkcyjną, według której wartość wytworzonych usług i dóbr końcowych oblicza się, pomniejszając wartość ich całkowitej produkcji o zużyte środki.

Wartość PKB (bez względu na metodę obliczania) i dynamika wzrostu realnego PKB są powszechnie przyjętymi miarami wielkości gospodarki, wzrostu gospodarczego i zamożności społeczeństwa – im wartości te są większe, tym poziom ten jest wyższy. Nie jest to jednak wskaźnik optymalny, ponieważ nie uwzględnia liczby ludności kraju czerpiącej korzyści z wytworzonych dóbr i usług. Przykładem mogą być Francja i Indie, w przypadku których bezwzględna wartość PKB obliczana wg parytetu siły nabywczej jest zbliżona (odpowiednio 2 603 004 i 2 622 984 mln USD w 2020 roku), natomiast poziom rozwoju gospodarczego i zamożności społeczeństwa tych krajów różni się zasadniczo. Z tego względu powszechnie stosuje się inny wskaźnik, jakim jest PKB per capita (PKB na mieszkańca). Jest to wskaźnik wykorzystujący wartość PKB danego państwa dzieloną przez liczbę jego mieszkańców. Dopiero przy jego użyciu uwidaczniają się różnice w poziomie rozwoju gospodarczego – we wspomnianym przykładzie Francja osiągnęła w 2020 roku PKB per capita 46 062 USD, a Indie 6 461 USD, co odzwierciedla rzeczywiste różnice w rozwoju gospodarek tych krajów.

Zróznicowanie rozwoju we współczesnym świecie znajduje odzwierciedlenie w dzieleniu krajów na wysoko, średnio i słabo rozwinięte. O poziomie rozwoju gospodarczego oprócz wartości PKB informuje również procentowy udział w PKB

poszczególnych sektorów gospodarki. Szczególnie istotny jest tu udział sektora I i III w tworzeniu PKB. Zależność ta wynika z prawidłowości rozwoju gospodarczego.

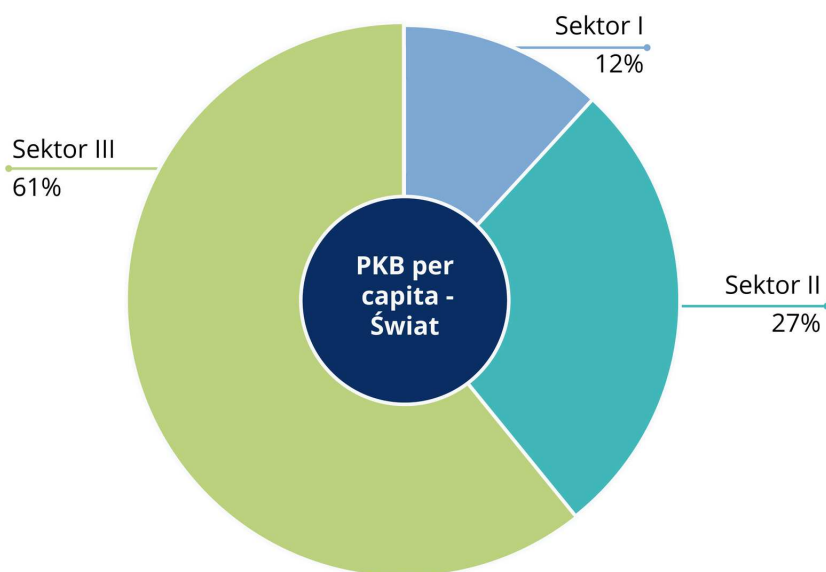
W krajach słabo rozwiniętych przeważająca część ludności jest zatrudniona w rolnictwie, ma ono również największy udział w strukturze PKB. W krajach średnio rozwiniętych, będących bardzo zróżnicowaną pod względem gospodarczym grupą, przeważa zatrudnienie w przemyśle bądź w przemyśle i rolnictwie – sektory te dominują również w strukturze PKB, choć czasem występuje także stan zrównoważenia udziału wszystkich trzech sektorów. Natomiast w krajach wysoko rozwiniętych zdecydowanie przeważa zatrudnienie w usługach – sektor ten ma również największy udział w PKB tych krajów. Więcej informacji na temat przyczyn tego stanu znajdziesz w e-materiałach: „[Cechy gospodarcze, społeczne i demograficzne państw o różnym poziomie rozwoju](#)” oraz „[Prawidłowości w zakresie zmiany roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym dla wybranych krajów świata](#)”.

Ponieważ temu podziałowi odpowiadają również różnice dochodu na głowę mieszkańca w każdej z tych grup, wartość PKB per capita jest jednym z powszechnie stosowanych kryteriów podziału na kraje wysoko, średnio oraz słabo rozwinięte.

Kraje **wysoko rozwinięte** gospodarczo charakteryzują się w większości PKB per capita powyżej 10 000 USD (najwyżej rozwinięte powyżej 50 000 USD) oraz przewagą usług w strukturze zatrudnienia i w tworzeniu PKB (z reguły powyżej 65–70%). Występuje w nich m.in. wszechstronnie rozwinięta infrastruktura techniczna i usługowa, duża wydajność pracy, duży udział przemysłu zaawansowanych technologii, spadająca energochłonność produkcji dzięki zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technicznych, duży wskaźnik urbanizacji. Do grupy tych państwa należą m.in. kraje Europy Zachodniej, Stany Zjednoczone, Kanada, Japonia, Australia, Nowa Zelandia, Izrael, Singapur i Korea Południowa. Wyjątkiem od tej reguły są niektóre kraje naftowe (np. Brunei, Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie), mające bardzo duże wskaźniki PKB per capita, których rozwój gospodarczy oparty jest na eksploatacji złóż ropy naftowej. Nie można ich jednak zaliczyć do państw wysoko rozwiniętych ze względu na odmienną strukturę tworzenia PKB.

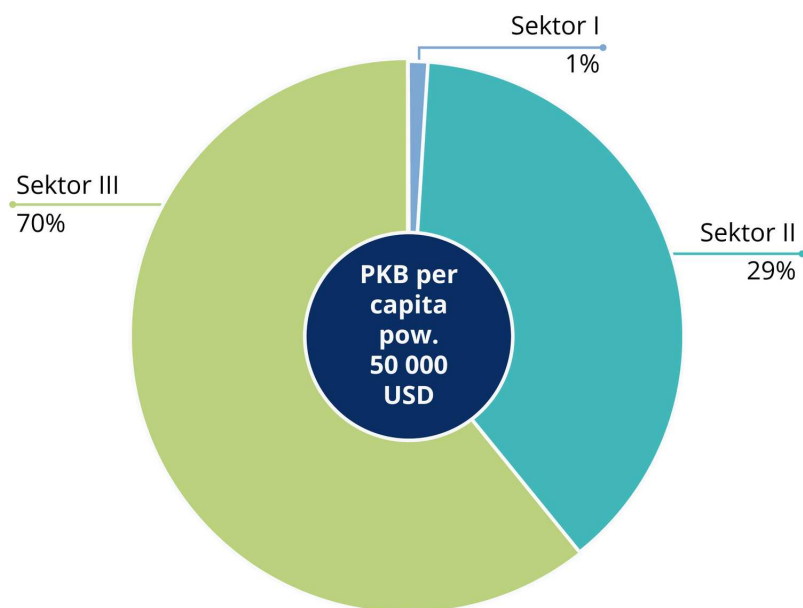
Kraje **średnio rozwinięte** gospodarczo tworzą bardzo zróżnicowaną grupę. W znacznej części charakteryzują się wielkością PKB per capita między 10 000 a 2000 USD i zbliżonym procentowym udziałem wszystkich trzech sektorów w PKB, często z podwyższonym udziałem przemysłu. Występuje w nich m.in. rosnący udział usług w strukturze zatrudnienia, dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, słabiej usługowa, przewaga tradycyjnego przemysłu przetwórczego nad przemysłem zaawansowanych technologii i zwiększająca się wydajność pracy. Do państw średnio rozwiniętych można zaliczyć m.in. Filipiny, Gwatemalę, Indie, Pakistan, Nikaragwę, Nigerię.

Państwa **słabo rozwinięte** gospodarczo charakteryzują się wielkością PKB per capita z reguły poniżej 2000 USD i zdecydowaną przewagą rolnictwa w strukturze zatrudnienia i w tworzeniu PKB. Występuje w nich m.in. słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i usługowa, przewaga przemysłu wydobywczego, przy słabym rozwoju przemysłu przetwórczego, rosnące zadłużenie, niska wydajność pracy i wzrastające bezrobocie. Najbiedniejsze kraje, w których PKB per capita nie przekracza 1000 USD, leżą w strefie zwrotnikowej suchej (np. Burundi, Malawi, Republika Środkowoafrykańska, Sudan Południowy, Somalia), co utrudnia czerpanie dochodów z rolnictwa stanowiącego podstawę ich gospodarek.

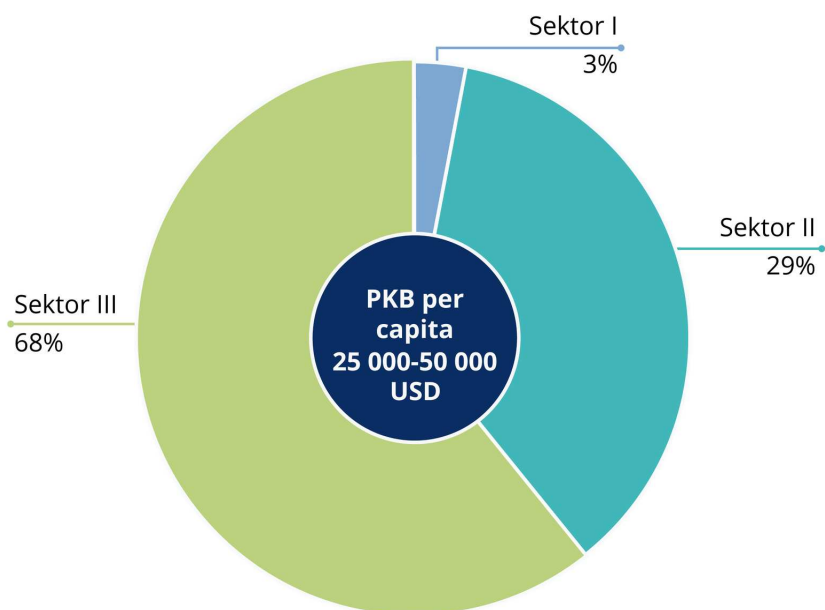

Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)

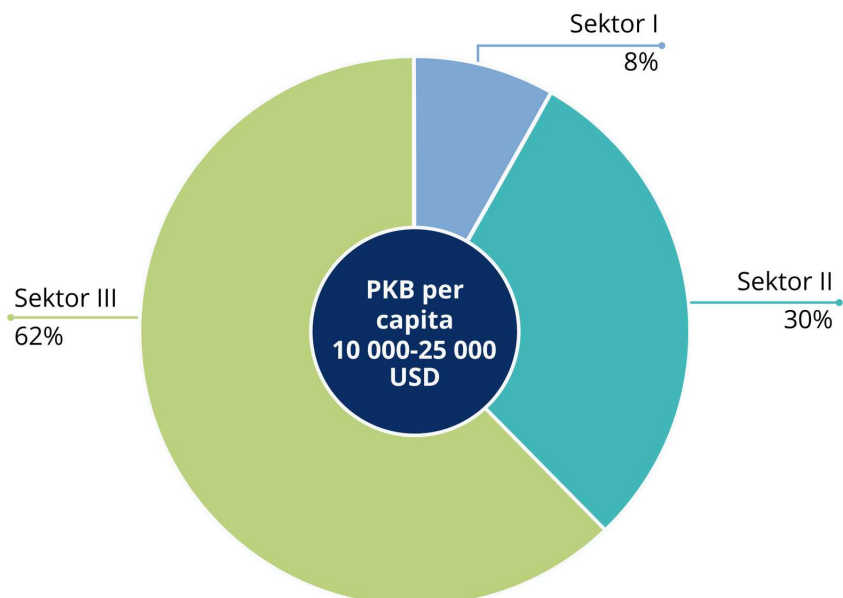
Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

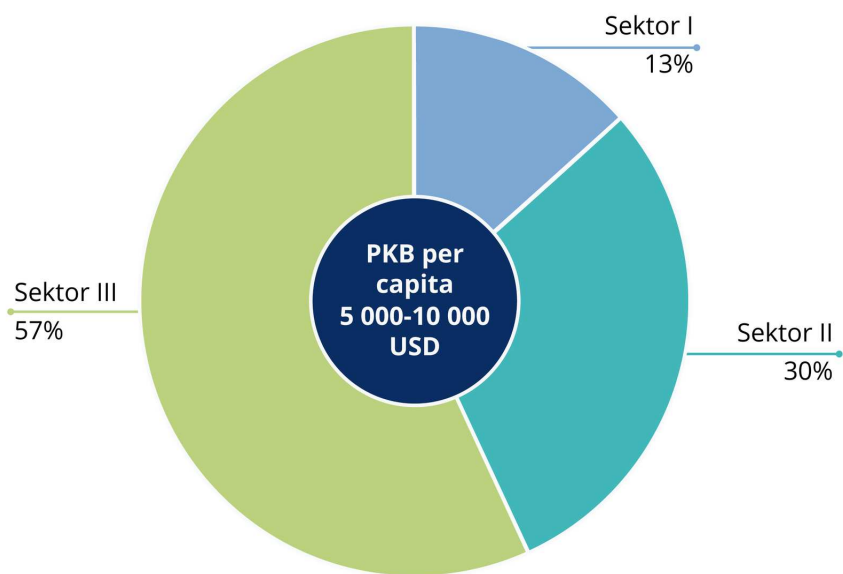
Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)
 Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

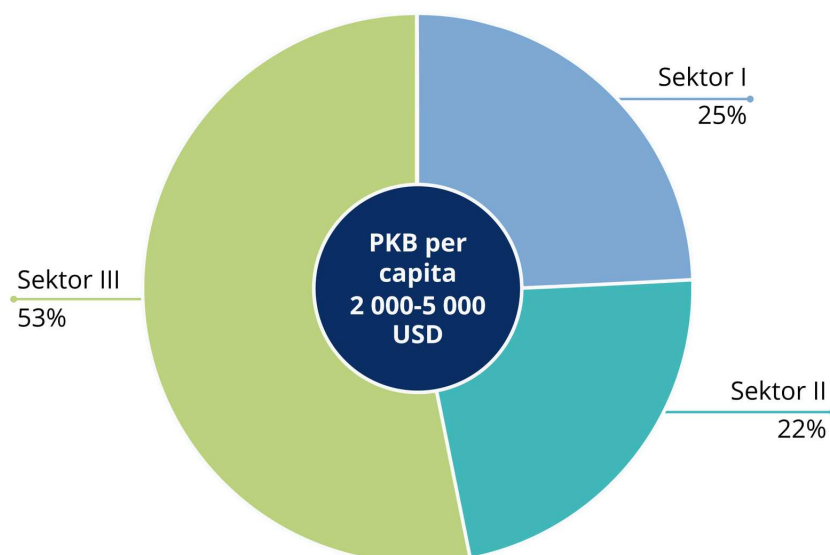
Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)
 Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)
 Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

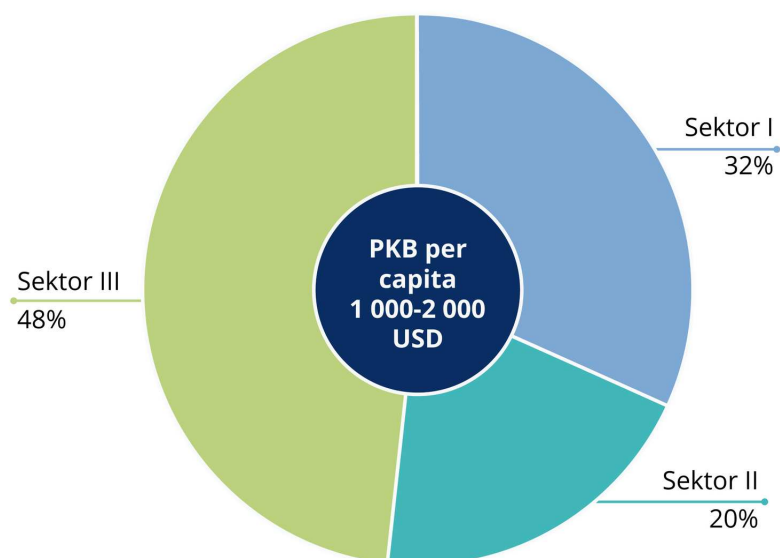

Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)
 Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

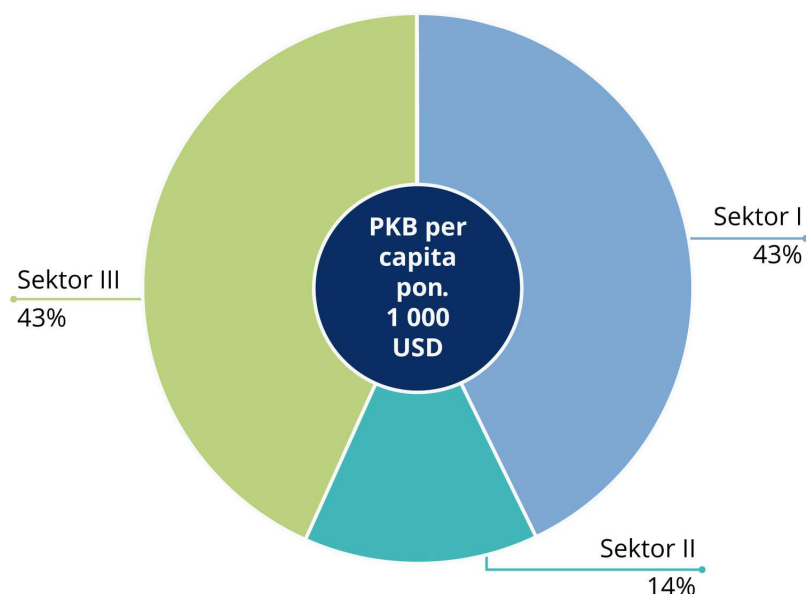
Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita (2020 r.)

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

monokultura turystyczna

gospodarka państwa, którego dominującym udziałem w strukturze zatrudnienia i tworzenia PKB usług jest turystyka, ponadto udział sektora rolniczego i przemysłowego jest niewielki; są to zwykle kraje wyspiarskie o dogodnych walorach turystycznych

sektor I gospodarki

sektor obejmujący rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo i rybołówstwo; często skrótowo bywa nazywany rolniczym

sektor II gospodarki

sektor obejmujący przemysł wydobywczy, przetwórczy i budownictwo; często skrótowo bywa nazywany przemysłowym

sektor III gospodarki

w szerszym znaczeniu obejmuje wszystkie rodzaje działalności poza I i II sektorem, a zatem wszelką działalność usługową, natomiast w węższym znaczeniu obejmuje tylko usługi podstawowe, takie jak: transport, łączność, gospodarkę magazynową, handel, naprawy – remonty, hotelarstwo, gastronomię, usługi bytowe, gospodarkę komunalną i mieszkaniową

sektor IV gospodarki

wyróżniany czasem z sektora III dział usług obejmujący przede wszystkim: finanse, ubezpieczenia, usługi menedżerskie, reklamę, marketing, obrót nieruchomościami czy wynajem

sektor V gospodarki

wyróżniany czasem z sektora III dział usług obejmujący między innymi następujące rodzaje działalności: ochronę zdrowia, edukację i wychowanie, badania naukowe, działalność artystyczną, sport, turystykę, ochronę środowiska, administrację, wymiar sprawiedliwości, policję, wojsko, działalność polityczną i społeczną, działalność duszpasterską

Grafika interaktywna

Przeanalizuj dane zawarte w grafice interaktywnej, w razie potrzeby skorzystaj z innych źródeł informacji, a następnie wykonaj polecenia.

Polecenie 1

Porównaj strukturę PKB różnych krajów świata o zróżnicowanej wielkości PKB per capita i wymień czynniki przyrodnicze, społeczne i gospodarcze, które wpływają na jej kształtowanie.

Polecenie 2

Określ prawidłowości udziału poszczególnych sektorów gospodarki w PKB w krajach wysoko, średnio i słabo rozwiniętych gospodarczo oraz wskaż najważniejsze związki przyczynowo-skutkowe.

Polecenie 3

Uzasadnij występowanie dużego udziału sektora usług w PKB krajów wysoko rozwiniętych.

Polecenie 4

Uzasadnij występowanie dużego udziału sektora rolnictwa w PKB krajów nisko rozwiniętych.

Polecenie 5

Scharakteryzuj udział poszczególnych sektorów gospodarki w krajach średnio rozwiniętych i uzasadnij jego zróżnicowanie.

Polecenie 6

Wyjaśnij, dlaczego państwa Zatoki Perskiej o wysokiej wartości PKB per capita nie są uznawane za wysoko rozwinięte.

Źródło: na podstawie danych World Bank, World Development Indicators (wskaźnik: NY.GDP.PCAP.CD – GDP per capita, current US\$), licencja: CC BY 4.0.

Udział sektora I w tworzeniu PKB (% 2024r.)

(I - pierwotny: udział rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: The World Bank, World Development Indicators (wskaźnik: NV.AGR.TOTL.ZS). Dane pierwotne: United Nations, OECD, World Bank national accounts data., licencja: CC BY 4.0.

Udział sektora II w tworzeniu PKB (% 2024r.)

(II - wtórny: udział przemysłu i budownictwa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: The World Bank, World Development Indicators (wskaźnik: NV.IND.TOTL.ZS). Dane pierwotne: United Nations, OECD, World Bank national accounts data., licencja: CC BY 4.0.

Udział sektora III w tworzeniu PKB (% 2024r.)

(III: usługowy - udział usług)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: The World Bank, World Development Indicators (wskaźnik: NV.SRV.TOTL.ZS). Dane pierwotne: United Nations, OECD, World Bank national accounts data., licencja: CC BY 4.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Monokulturą turystyczną jest:

Mjanma.

Aruba.

Słowacja.

Mali.

Ćwiczenie 2

Ułóż państwa w kolejności od najniższego do najwyższego procentowego udziału rolnictwa w wytwarzaniu PKB.

Malawi

Katar

Uzbekistan

Czad

Serbia

Ćwiczenie 3

Zaznacz prawdziwe stwierdzenia.

Poziom rozwoju kraju jest z reguły wprost proporcjonalny do udziału przemysłu w tworzeniu PKB.

Poziom rozwoju kraju jest z reguły wprost proporcjonalny do udziału usług w tworzeniu PKB.

Poziom rozwoju kraju jest z reguły odwrotnie proporcjonalny do udziału rolnictwa w tworzeniu PKB.

Poziom rozwoju kraju jest z reguły odwrotnie proporcjonalny do udziału przemysłu w tworzeniu PKB.

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

PKB per capita to:

polska klasyfikacja biznesu wyrażona w jednostkach dzielonych na liczbę ludności danego obszaru.

zadłużenie przedsiębiorstw z sektora finansów publicznych.

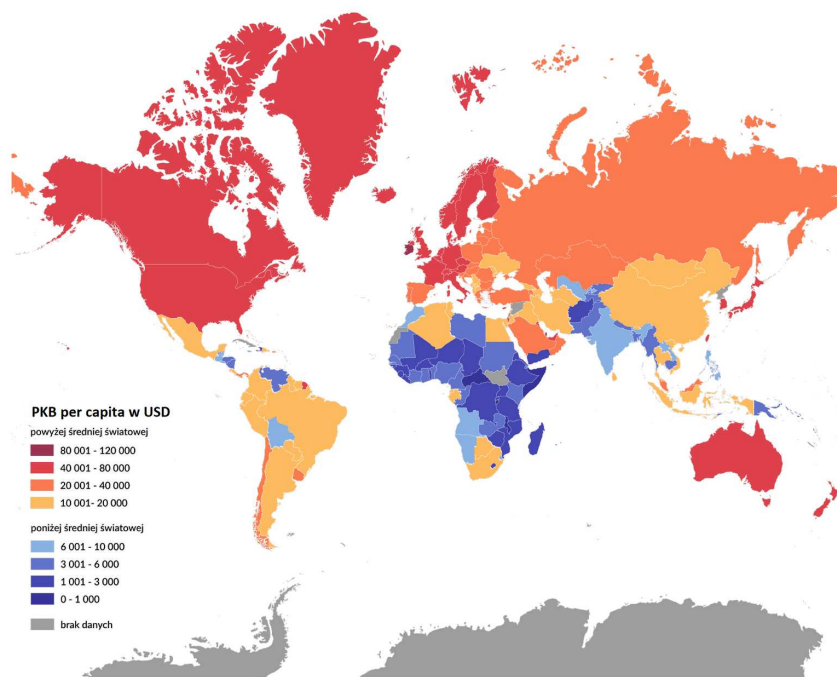
stosunek wartości produktu krajowego brutto w cenach bieżących do liczby ludności danego obszaru.

podstawowy miernik efektów pracy człowieka wyrażony w USD.

Ćwiczenie 5

Na podstawie mapy opisz przestrzenne zróżnicowanie wartości PKB per capita na świecie w 2020 roku.

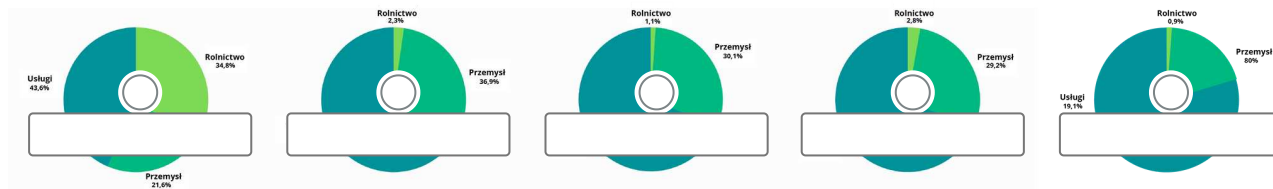
Wartość PKB per capita w dolarach amerykańskich na świecie w 2020 roku

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., oprac. na podstawie [danych Banku Światowego](#), licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Na podstawie dostępnych źródeł i własnej wiedzy dopasuj odpowiedni kraj do wykresu przedstawiającego jego strukturę PKB.

USA

Etiopia

Estonia

Czechy

Japonia

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 7

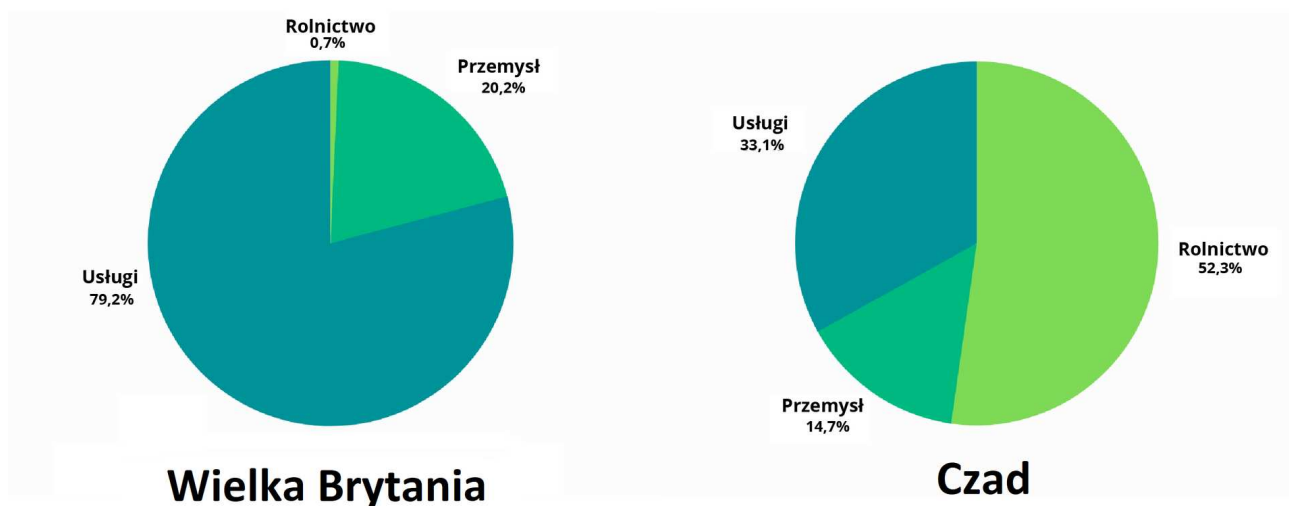
Na podstawie mapy z ćwiczenia 5 oraz innych źródeł informacji zdecyduj, czy podane stwierdzenie w tabeli jest prawdziwe czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
PKB per capita Australii jako jednego z nielicznych państw podczas pandemii wzrosło. Dzięki wpływowi sprawnego radzenia sobie z pandemią wzrosło zaufanie inwestorów zagranicznych i kraj ten odnotował wzrost gospodarczy.	☐	☐
Najniższe PKB per capita cechuje kraje środkowej Azji, głównie z powodu braku dostępności surowców mineralnych wysyłanych na eksport.	☐	☐
Najwyższe PKB per capita w Afryce miały państwa takie jak: Egipt, Algieria, Gabon i Botswana.	☐	☐

Ćwiczenie 8

Zapoznaj się ze strukturą PKB Wielkiej Brytanii oraz Czadu i dokonaj porównania. Na podstawie własnej wiedzy i różnych źródeł opisz, co wpływa na tak znaczne różnice struktury PKB tych państw.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Kamil Kaliński

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Struktura PKB państw o różnych poziomach rozwoju gospodarczego

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa

VII. Podział polityczny i zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata: mapa podziału politycznego, system kolonialny i jego rozpad, procesy integracyjne i dezintegracyjne na świecie, konflikty zbrojne i terroryzm, podstawowe wskaźniki rozwoju.

Uczeń:

8) porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnym poziomie rozwoju gospodarczego oraz ocenia strukturę PKB Polski a tle innych krajów.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- klasyfikuje rodzaje działalności gospodarczej według sektorów,
- porównuje kraje o różnym poziomie rozwoju na podstawie ich struktury wytwarzania PKB,
- wyznacza zależności między poziomem rozwoju kraju a jego strukturą wytwarzania PKB.

Strategie nauczania: konektywizm

Metody nauczania: pogadanka, dyskusja, praca z e-materiałem

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w parach (lub grupach), praca całego zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub tablety z dostępem do internetu), mapa polityczna świata, zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

Bibliografia

- Fierla I. (red.), *Geografia gospodarcza Polski*, PWE, Warszawa 2001.
- Fierla I. (red.), *Geografia gospodarcza świata*, PWE, Warszawa 2005.
- Wrona J. (red.), *Podstawy geografii ekonomicznej*, PWE, Warszawa 2006.

Netografia – dane Banku Światowego (dostęp 18.10.2021):

- [Agriculture, Forestry, and Fishing, value added \(% of GDP\)](#);
- [Industry \(Including Construction\), value added \(% of GDP\)](#);

- [Services, value added \(% of GDP\)](#)

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne (powitanie, sprawdzenie obecności).
- Sprawdzenie zadania domowego.
- Dialog z uczniami mający na celu usystematyzowanie podstawowych wiadomości na temat sektorów gospodarki narodowej (jako pomoc można wykorzystać wykres *Podział gospodarki narodowej na sektory* oraz „Słownik” z części „Przeczytaj” e-materiału).
- Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat zależności między strukturą tworzenia PKB oraz strukturą zatrudnienia według sektorów gospodarki a poziomem rozwoju gospodarczego. Następuje burza mózgów. Uczniowie formułują odpowiednie zależności i omawiają je.
- Następnie nauczyciel wyświetla wykresy *Udział sektorów gospodarki w PKB w zależności od wielkości PKB per capita* z części „Przeczytaj” e-materiału. Uczniowie omawiają wskazane wcześniej w dyskusji zależności na podstawie wykresów.
- Uczniowie w parach (ewentualnie małych grupach, np. trzyosobowych), zapoznają się z grafiką interaktywną oraz wykonują polecenia do multimedium. Po upływie ustalonego przez nauczyciela czasu wybrani uczniowie prezentują rezultaty pracy. Nauczyciel czuwa nad poprawnością odpowiedzi uczniów.
- Po zakończonym zadaniu nauczyciel prosi jednego z uczniów o podsumowanie informacji poznanych podczas analizy grafiki interaktywnej. W tym czasie uczniowie sporządzają w zeszytach syntetyczną notatkę.
- W kolejnej części lekcji nauczyciel wyświetla na tablicy zadania z sekcji „Sprawdź się”. Wskazani uczniowie podchodzą do tablicy i rozwiązują kilka z nich.

Faza podsumowująca

- Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi przez uczniów.
- Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów, ocenia pracę w grupach i przypomina cele zajęć.
- Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

- Praca pisemna: Korzystając z dostępnych źródeł informacji, oceń, czy podział na biedne Południe i bogatą Północ pozostaje aktualny. Uzasadnij wypowiedź.
- Wykonanie ćwiczenia 7 i 8 z sekcji „Sprawdź się”.
- Opcjonalnie można także prosić o zapoznanie się z kolejnym tematem lekcji (w przypadku blended learning).

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafikę interaktywną można wykorzystać do omówienia zagadnień związanych z rozwojem państw: PKB i wskaźnika rozwoju społecznego (HDI) (zakres podstawowy: VII. 7)